

“Valt de appel inderdaad niet ver van de boom?”
Is er sprake van stigmatisering door leerkrachten over de competenties van kinderen met een gedetineerde moeder?

Universiteit Utrecht

Master Kinder- en Jeugdpsychologie
THESIS

“Valt de appel inderdaad niet ver van de boom?”

Is er sprake van stigmatisering door leerkrachten over de competenties van kinderen met een gedetineerde moeder?

Annabel Josina Wilhelmina Johanna Hommel (3635384)
27 juni 2014

Thesisbegeleider: Dr. Ankie Menting
Tweede beoordelaar: Prof. Dr. Bram Orobio de Castro

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterthesis, welke de afsluiting vormt van mijn masterstudie Kinder- en Jeugdpsychologie aan de Universiteit Utrecht.

Eind januari 2014 ben ik begonnen aan deze studie. Het was een interessante uitdaging om deze studie vanaf het begin af aan op te zetten en uit te voeren. Ik heb hiervoor nauw samengewerkt met Anouk van Hoof. Onze samenwerking bestond uit het bedenken van de onderzoeksopzet en het aansturen van de dataverzameling. Deze samenwerking heb ik als zeer prettig ervaren. Na de dataverzameling hebben wij ieder individueel verder gewerkt aan ons eigen onderzoek. Je eigen ideeën op papier zetten, nadenken over hoe je dingen gaat verwoorden en uiteindelijk tot dit eindresultaat komen geeft genoegdoening en een enorm trots gevoel.

Graag wil ik de personen bedanken die hebben bijgedragen aan het tot stand komen van mijn thesis. Ten eerste wil ik graag mijn begeleidster Ankie Menting bedanken voor haar uitgebreide, kritische feedback en ondersteuning tijdens het onderzoeksproces en het schrijven van mijn thesis. Ten tweede wil ik Kirsten Muller en Gwen Otten bedanken voor het verzamelen van hun deel van de data. Ten derde wil ik mijn directe omgeving bedanken voor het lezen van mijn thesis en de steun die zij mij de afgelopen maanden hebben gegeven. Tot slot wil ik uiteraard ook alle leerkrachten die hebben deelgenomen aan deze studie hiervoor hartelijk bedanken. Ik hoop dat het lezen van deze studie u nieuwe informatie en inzichten verschaft.

Annabel Hommel

Juni, 2014

Abstract

The absence of a mother due to imprisonment has a major influence on the functioning of her children. Mother incarceration is often associated with children's problem behaviour. Teachers may think that the detention of mother has such an impact on the children, that they will be less competent. The goal of the current research is to examine the relationship between incarcerated mothers and the expected competence of the child, according to the teacher. Firstly, this study examines whether children with an imprisoned parent are contemplated as less competent than children whose mother is absent without a reason. Secondly, the research investigates whether daughters of incarcerated mothers are contemplated less competent than sons of incarcerated mothers. Finally, the study examines whether teachers believe that individual children have an increased risk of subsequent convictions. In this study 101 teachers of students in grades 1-8 and 36 PABO students participated. They have completed TEACHER questionnaire in which they reviewed competencies of a hypothetical child. Children with incarcerated mothers were estimated to be less competent than children without imprisoned mother. Daughters of incarcerated mothers were not rated as less competent than sons of incarcerated mothers. We also found that teachers do not believe that children with incarcerated mothers run an increased risk of incarceration in the future. The findings of this study suggest that there is no stigma if the child's mother is incarcerated.

Keywords: stigmatization, teachers, incarcerated mothers, risk factors, competencies, children, elementary school

Samenvatting

De afwezigheid van een moeder doordat zij gedetineerd is, is van grote invloed op het functioneren van haar kinderen. Vaak laten deze kinderen diverse probleemgedragingen zien. Leerkrachten kunnen denken dat de detentie van moeder van dusdanige invloed is op de kinderen waardoor zij minder competent zullen zijn. In deze studie wordt nagegaan of er sprake is van stigmatisering door leerkrachten. Ten eerste is onderzocht of leerkrachten kinderen met een gedetineerde moeder als minder competent beschouwen dan kinderen waarvan de moeder afwezig is zonder reden. Ten tweede is onderzocht of dochters van gedetineerde moeders als minder competent worden gezien dan zoons van gedetineerde moeders. Ten slotte is onderzocht of leerkrachten van mening zijn dat individuele kinderen een verhoogd risico hebben op latere justitiecontacten. Aan deze studie hebben 101 leerkrachten uit groep één tot en met acht en 36 pabo-studenten meegewerkt. Zij hebben de TEACHER vragenlijst ingevuld waarin zij de competenties van een hypothetisch kind hebben

beoordeeld. Leerlingen van gedetineerde moeders bleken niet minder competent te worden ingeschat dan leerlingen zonder gedetineerde moeder. Hierbij werden dochters van gedetineerde moeders niet als minder competent beoordeeld dan zoons van gedetineerde moeders. Ook bleek dat leerkrachten niet van mening zijn dat kinderen met gedetineerde moeder later een verhoogd risico lopen op justitiecontacten. De bevindingen van dit onderzoek lijken te stellen dat er binnen Nederland geen sprake is van stigmatisering door leerkrachten van leerlingen met een gedetineerde moeder.

Keywords: stigmatisering, leerkrachten, gedetineerde moeders, risicofactoren, competenties, kinderen, basisschool

“Valt de appel inderdaad niet ver van de boom?”: Is er sprake van stigmatisering door leerkrachten over de competenties van kinderen met een gedetineerde moeder?

Jaarlijks verblijven in Nederland ruim 3000 vrouwen in één van de penitentiaire inrichtingen voor vrouwen. Van deze vrouwen is ongeveer 70 procent moeder van gemiddeld twee kinderen (Bouwmeester, 2012). Over de hele wereld zijn miljoenen kinderen met een gedetineerde ouder (Arditti, Lambert-Shute, & Joest, 2003), waarbij er meer gedetineerde vaders zijn dan gedetineerde moeders (Clopton & East, 2008).

Met een *gedetineerde ouder* wordt een ouder bedoeld die door het strafrechtelijk systeem veroordeeld is met een vrijheidsstraf waardoor deze ouder is opgenomen binnen een penitentiaire inrichting (Murray, Farrington, & Sekol, 2012). Onderzoek naar de invloed van een gedetineerde ouder is erg schaars en richt zich vooral op gedetineerde vaders (Ezinga & Hissel, 2010; Murray & Farrington, 2008). In de huidige studie wordt daarom veelal literatuur aangehaald die gericht is op beide ouders en, wanneer bekend, wordt er specifiek ingegaan op gedetineerde moeders. Hoewel precieze aantallen niet genoemd worden, blijkt uit onderzoek dat het aantal gedetineerde vrouwen sinds 1980 met 200 procent is toegenomen (Dallaire, 2007b), en dit aantal groeit nog steeds (Clopton & East, 2008). Wanneer er binnen een gezin sprake is van een gedetineerde moeder kan aangenomen worden dat dit grote invloed heeft op het functioneren van dit gezin. Er blijkt echter weinig informatie te zijn over hoe kinderen met een gedetineerde moeder werkelijk functioneren (Dallaire, 2007b).

Kinderen van gedetineerde ouders behoren tot de meest kwetsbare groep van de samenleving (Dallaire, 2007b) onder andere doordat ouderlijke detentie vaak gepaard gaat met meer instabiliteit in de gezinssituatie (Ezinga & Hissel, 2010). Het hebben van een gedetineerde ouder kan van invloed zijn op de financiële situatie thuis en een thuissituatie creëren waarin ouders middelen misbruiken, een psychische aandoening hebben en laag zijn opgeleid (Dallaire, 2007a; Johnston, 2006). Kinderen met gedetineerde ouders worden dus vaak blootgesteld aan diverse risicofactoren (Ezinga & Hissel, 2010). Voorbeelden van contextuele risicofactoren die geassocieerd worden met ouderlijke detentie, en daarmee het risico op het in aanraking komen met detentie voor het kind vergroten, zijn een laag opgeleide moeder, in een één-ouder gezin opgroeien, uit een grote familie komen, bij een etnische minderheid horen en een ouder hebben die een psychische aandoening heeft. De kans is eveneens groot dat kinderen uit deze gezinnen zelf in aanraking komen met middelenmisbruik en of zelf psychische problemen ontwikkelen (Dallaire, 2007a). Zij kunnen diverse (gedrags)problematiek ervaren tijdens hun ontwikkeling, zoals emotionele en sociale moeilijkheden, welke op de lange termijn voor diverse problemen kunnen zorgen. Daarnaast

kunnen kinderen met een gedetineerde ouder met meer specifieke risico's in aanraking komen. Zo kunnen deze kinderen gescheiden worden van hun broertjes en zusjes doordat de kinderen uit huis geplaatst worden en in aparte gezinnen terecht komen, is er binnen deze families een verhoogd risico opdat andere familieleden ook gedetineerd zijn (geweest), zoals ooms, tantes of grootouders en plegen deze ouders vaak meerdere delicten waarvoor zij diverse keren hebben vast gezeten (Dallaire, 2007a). De ervaringen die kinderen van gedetineerde ouders hebben dragen er dus aan bij dat zij een verhoogd risico lopen op een ongunstige ontwikkeling met daarbij een vergroot risico op het plegen van strafbare feiten wanneer zij ouder worden (Dallaire, 2007a; Dallaire, 2007b; Hanlon, Carswell, & Rose, 2007; Johnston, 2006). Hierbij lijken kinderen van gedetineerde moeders extra kwetsbaar te zijn. Kinderen met een gedetineerde moeder hebben 2,5 keer zoveel kans een strafbaar feit te plegen, vergeleken met kinderen met een gedetineerde vader (Dallaire, 2007a). Wanneer kinderen een gedetineerde moeder hebben, is de invloed hiervan negatiever dan wanneer de vader gedetineerd is. Dit komt doordat moeders vaak de 'hoofdverzorger' zijn (Johnston, 2006). Zo ervaren kinderen met een gedetineerde moeder vaak depressieve gevoelens (Hanlon et al., 2007), laten zij vaak meer gedragsproblemen zien zoals agressief en antisociaal gedrag (Hanlon et al., 2007; Johnston, 2006), ervaren zij meer problemen op school dan kinderen zonder gedetineerde moeder en hebben zij grote moeite met hereniging met hun moeder wanneer deze weer vrij komt (Hanlon et al., 2007).

De eerdergenoemde risicofactoren kunnen leiden tot een verminderd welbevinden, waarbij een laag welbevinden zowel op het gebied van gezondheid, vrienden, gezin als school kan worden waargenomen bij kinderen met een gedetineerde ouder (Ezinga & Hissel, 2010). Desondanks worden kinderen met gedetineerde ouders vaak vergeten, worden zij over het hoofd gezien of krijgen zij weinig aandacht en hulp vanuit de samenleving (Murray et al., 2012). De invloed van een gedetineerde ouder op het kind en de daarbij vaak voorkomende problematiek waarmee deze kinderen kunnen kampen, zou stigmatisering kunnen doen laten ontstaan.

Wanneer mensen te maken krijgen met stigmatisering betekent dit dat zij door anderen gezien worden als *anders*, waardoor zij als minder waard en minder belangrijk worden beschouwd. Stigmatisering leidt tot het vormen van negatieve evaluaties en stereotypen die bekend zijn bij een groot deel van de samenleving (Major & O'Brien, 2004). De detentie van één van de ouders gaat voornamelijk gepaard met het ontwikkelen van sociale stigmatisering door de omgeving van het kind en de ouders. Kinderen en hun familie komen hiermee herhaaldelijk in aanraking (Huebner & Gustafson, 2007). Kinderen kunnen bijvoorbeeld te

maken krijgen met pestgedrag of buiten gesloten worden door hun leeftijdsgenootjes (Ezinga & Hissel, 2010) doordat zij bijvoorbeeld uit een ander milieu komen dan hun leeftijdsgenootjes en daardoor door hen als anders worden beschouwd. Naast het ontwikkelen van sociale stigmatisering ervaren kinderen van gedetineerde ouders en hun familieleden vaak in sterke mate gevoelens van schaamte en woede voor hun familie en de vaak heftige gebeurtenissen (Huebner & Gustafson, 2007).

Mensen in de omgeving van kinderen van gedetineerde ouders, zoals leerkrachten en *peers* (leeftijdsgenoten die dezelfde gedragscodes hebben waarmee zij een sociale vergelijking kunnen maken), kunnen van mening zijn dat ‘de appel niet ver van de boom valt’ (Philips & Gates, 2011). Zij zouden daarom bij voorbaat al kunnen denken dat deze kinderen probleemgedrag zullen vertonen en dus minder goed functioneren dan kinderen van wie de ouders niet gedetineerd zijn. Stigmatisering door de detentie van één van de ouders, en daarmee het anders zijn dan andere kinderen, kan het kind ondergeschikt maken aan de andere kinderen en vergroot daarmee de kans op het later in aanraking komen met justitie (Huebner & Gustafson, 2007). Hierdoor wordt deze kwetsbare groep vervolgens mogelijk nog meer gestigmatiseerd.

Stigmatisering kan beschreven worden aan de hand van vijf kernpunten die binnen dit begrip vallen (Phillips & Gates, 2011). Het eerste punt is het labelen van verschillen. Het tweede punt is het labelen van verschillen en daaraan verbonden negatieve attributies. Het derde punt van stigmatisering is de differentiatie tussen ‘ons’ en ‘hen’, ook gebaseerd op de verschillen in *labels* die mensen aan elkaar geven. Het vierde punt is de devaluatie en discriminerende manier waarop gelabelde individuen worden behandeld. Het laatste punt van dit model van stigmatisering zijn de verschillen in sociale, culturele, economische en politieke macht. Deze verschillen zijn essentieel voor het bestaan van stigmatisering (Philips & Gates, 2011). Hieronder volgt een uitleg over wat stigmatisering betekent voor kinderen met gedetineerde ouders.

Zoals Philips en Gates (2011) benoemen, zorgen sociale processen en interacties ervoor dat verschillen tussen mensen een betekenis krijgen en gaan opvallen. Dit kan komen doordat mensen een bepaalde groep een naam geven, gebaseerd op een bepaald gedragskenmerk (bijvoorbeeld ‘verslaafden’, ‘probleemjongeren’) of uiterlijke kenmerken (bijvoorbeeld huidskleur) (Philips & Gates, 2011). Voor kinderen van gedetineerde ouders kan dit bijvoorbeeld betekenen dat zij door leeftijdsgenootjes worden uitgescholden met een bepaalde naam die door de kinderen wordt geassocieerd met een gedetineerde ouder. Deze kinderen worden niet zozeer gestigmatiseerd om wie ze zijn, maar doordat hun ouders bij een

gestigmatiseerde groep horen (Philips & Gates, 2011). Uit het tweede punt van het model van Philips en Gates (2011) blijkt dat het labelen van verschillen nu eenmaal gebeurt binnen de samenleving. Doordat hieraan vaak negatieve attributies verbonden zijn, zal stigmatisering van ouders in detentie dus regelmatig voorkomen. Om deze negatieve attributies en daarmee stigmatisering met betrekking tot de detentie van één van de ouders te voorkomen, besluiten ouders vaak niets tegen hun kinderen te zeggen over de reden van de afwezigheid van deze ouder (Huebner & Gustafson, 2007; Philips & Gates, 2011) en proberen op deze wijze hun kinderen te beschermen (Huebner & Gustafson, 2007). Door deze geheimhouding en gevoelens van schaamte die samenhangen met stigmatisering (Huebner & Gustafson, 2007; Philips & Gates, 2011), zonderen deze gezinnen zich vaak af van mensen in hun buurt. Vanuit de samenleving wordt er vaak maar weinig steun gegeven aan kinderen met een gedetineerde ouder. Als ouders zich afsluiten voor de rest van de mensen, wordt de kans dat zij helemaal geen steun meer ontvangen echter alleen maar groter. Hierdoor kunnen zowel ouders als kinderen zichzelf ervaren als een teleurstelling (Philips & Gates, 2011). Wanneer kinderen de reden van afwezigheid van een van de ouders niet weten, kunnen zij het gevoel hebben niets waard te zijn en in de steek gelaten te zijn door hun afwezige ouder (Philips & Gates, 2011). Daarbij blijkt dat het geheimhouden van de detentie van één van de ouders bijdraagt aan het vergroten van de gezinsstress, het verslechteren van de familiebanden en ervoor zorgt dat familieleden elkaar steeds minder steun geven (Huebner & Gustafson, 2007). Echter, wanneer kinderen wel de reden weten waarom een van hun ouders afwezig is en zij iemand hierover in vertrouwen nemen, lopen zij extra risico om te worden afgewezen door *peers* (Philips & Gates, 2011). Zij worden vaker buitengesloten en krijgen te maken met discriminatie (Huebner & Gustafson, 2007). Daarbij wordt er in de samenleving onderscheid gemaakt tussen 'ons' en 'hen' zoals Philips en Gates (2011) beschrijven bij hun derde punt in het model van stigmatisering. Door stigmatisering worden mensen in bepaalde groepen gecategoriseerd, wat er voor zorgt dat er steeds opnieuw gestigmatiseerd wordt en er geen gelijkwaardigheid optreedt (Philips & Gates, 2011). De verschillen tussen mensen worden hiermee extra benadrukt en verdwijnen daardoor niet. Kinderen zijn zich al op jonge leeftijd bewust van de sociale attitudes die er heersen binnen een groep. Devaluatie en discriminatie zijn twee begrippen die eveneens met stigmatisering te maken hebben en worden beschreven bij het vierde punt van Philips en Gates (2011). Om devaluatie en het gediscrimineerd worden te voorkomen en daarmee niet buiten de groep te vallen, proberen kinderen zich te gedragen naar hoe de groep dat doet. Kinderen van gedetineerde ouders zouden hierdoor bijvoorbeeld voortdurend bezig kunnen zijn met hoe de andere kinderen over hen denken en hoe ze zich

conform de groep zouden moeten gedragen om op die manier niet op te vallen ten opzichte van de andere kinderen. De sociale attitudes die er heersen, kunnen er juist toe leiden dat kinderen en familieleden van gedetineerde ouders minder snel hulp zoeken omdat zij niet willen opvallen en discriminatie of zelfs uitbanning door de groep willen voorkomen (Philips & Gates, 2011). Ten slotte blijkt dat stigmatisering niet zou gebeuren wanneer er geen verschillen zouden zijn tussen sociale, culturele, economische en politieke machten (Philips & Gates, 2011). Gedetineerde ouders en hun kinderen blijken vaak weinig inzicht te hebben in de sociale, culturele, economische of politieke normen en waarden die leerkrachten binnen het onderwijs hanteren en waarmee leerkrachten de orde in de klas bewaren en op hun leerlingen reageren. Kinderen van gedetineerde ouders ervaren een reactie van de leerkracht daardoor veel sneller als negatief (Philips & Gates, 2011). Dit kan resulteren in een negatieve reactie van het kind op zijn of haar omgeving waardoor zij vanuit die omgeving weer negatieve reacties terug zullen krijgen.

De schoolomgeving vormt een belangrijk deel van de omgeving van kinderen. Ook binnen deze omgeving zou stigmatisering kunnen plaatsvinden: door medeleerlingen, maar ook door de *leerkrachten*. In een studie van Dallaire, Ciccone en Wilson (2010) blijkt dat leerkrachten er vanuit gaan dat kinderen van gedetineerde ouders meer gedragsproblemen laten zien. Daarbij schatten leerkrachten dochters van gedetineerde moeders minder competent in dan dochters van moeders die om een andere reden afwezig zijn. Dit verschil werd niet voor zonen van gedetineerde moeders gevonden. Is hier sprake van stigmatisering? Kinderen van gedetineerde moeder blijken vaak hun school niet af te maken en halen lagere schoolresultaten in vergelijking met kinderen zonder gedetineerde moeders (Murray & Farrington, 2008). Dit zou betekenen dat deze leerkrachten gelijk hebben en dat kinderen van gedetineerde moeders inderdaad, gemiddeld gezien, minder competent zijn dan kinderen zonder gedetineerde moeders. Echter, zoals eerder vermeld, zorgen de risicofactoren waaraan kinderen van gedetineerde moeders worden blootgesteld er voor dat zij weinig positieve ervaringen hebben tijdens hun ontwikkeling. Dit gebrek aan positieve ervaringen (in plaats van de detentie op zich) zou ook juist kunnen leiden tot lage uitkomsten op diverse ontwikkelingsgebieden, waaronder meer negatieve resultaten op school (Murray & Farrington, 2008). Dat zou kunnen betekenen dat deze leerlingen niet zozeer minder competent zijn, maar dat hun situatie ervoor zorgt dat zij het minder goed doen op school waarbij leerkrachten in het algemeen lagere verwachtingen hebben over deze groep kinderen.

De verwachtingen die een leerkracht heeft van zijn leerlingen, zijn bepalend voor hoe de leerkracht de leerling benadert en hebben invloed op het leren van de leerling. Wanneer

kinderen deel uitmaken van een gestigmatiseerde groep zijn zij bovendien gevoeliger voor negatieve verwachtingen van leerkrachten dan andere kinderen die niet binnen die groep vallen (Hauser-Cram, Sirin, & Stipek, 2003). Deze negatieve verwachtingen leiden bij deze leerlingen vaak tot het vormen van *self-fulfilling prophecies* (zichzelf waarmakende voorspellingen) voor lage schoolprestaties. *Self-fulfilling prophecies* zijn verkeerde beoordelingen die mensen maken over bepaalde situaties, waarna zij hun gedrag aanpassen. Hierdoor wordt de oorspronkelijk verkeerde beoordeling juist bevestigd en wordt deze dus waarheid (Merton, 1948). Wanneer leerkrachten hun leerlingen als minder competent zien, is het mogelijk dat deze leerlingen in de praktijk ook daadwerkelijk minder gaan presteren en minder competent zijn als gevolg van de negatieve verwachting die de leerkracht heeft over de competenties. Kinderen die te maken krijgen met stigmatisering zijn extra kwetsbaar voor het vormen van *self-fulfilling prophecies*. Uit onderzoek blijkt dat leerkrachten de *self-fulfilling prophecies* van leerlingen die tot een gestigmatiseerde groep behoren, versterken (Hughes, Gleason & Zhang, 2005; Jussim & Harber, 2005). Wanneer een leerkracht lagere verwachtingen heeft van een bepaalde leerling dan van andere leerlingen uit de klas, resulteert dit in minder wederzijds begrip, een grotere kans op conflicten, schooluitval en afwijzing door *peers* (Hughes et al., 2005). Daarnaast blijkt het contact tussen ouders en leerkracht ook een belangrijke factor te zijn bij het vormen van de visie die een leerkracht over zijn leerling heeft. Leerkrachten zien leerlingen al snel als minder competent wanneer zij de kwaliteit van de relatie met de ouders als minder goed beoordelen. Zij kijken vaak niet naar de werkelijke betrokkenheid van de ouders bij school (Hughes et al., 2005). Wanneer een ouder afwezig is, betekent dit dat leerkrachten hierdoor de leerlingen met de afwezige ouder als minder competent inschatten, puur op hun oordeel over de relatie tussen ouder en kind en het niet betrokken lijken te zijn van de ouder bij school. De bevindingen uit het onderzoek van Hughes en collega's (2005) suggereren dat het verbeteren van de leerkracht-ouder en leerkracht-kindrelatie ertoe kan bijdragen dat leerkrachten positiever over leerlingen met een afwezige ouder oordelen. Het is daarom belangrijk te onderzoeken of leerkrachten inderdaad hun leerlingen met gedetineerde moeders als minder competent beschouwen en daarmee stigmatiseren.

In deze studie wordt nagegaan of er sprake is van stigmatisering door leerkrachten, door de verwachtingen die leerkrachten hebben van de competenties van kinderen met een gedetineerde moeder te onderzoeken. Binnen Nederland is hier weinig tot geen onderzoek naar gedaan terwijl de rol van de leerkracht op het gebied van ontwikkeling van het individuele kind en de houding ten opzichte van de kinderen in zijn of haar klas zowel van

belang is met het oog op schoolprestaties als ook bepalend lijkt te zijn voor de verdere ontwikkeling van het kind. Het is belangrijk dat de leerkracht zich bewust is van de invloed die zijn/haar houding op het kind heeft. Onderzocht wordt of leerkrachten leerlingen van gedetineerde moeders als minder competent beschouwen dan leerlingen van niet-gedetineerde moeders. Verwacht wordt dat leerkrachten leerlingen van gedetineerde moeders als minder competent zullen beschouwen dan leerlingen van niet-gedetineerde moeders. Daarnaast wordt er verwacht dat dochters van gedetineerde moeders door leerkrachten als minder competent worden gezien dan zoons van gedetineerde moeders. Dit wordt verwacht omdat ouders een belangrijke rol hebben tijdens de opvoeding. Zo stelt de sociale leertheorie van Bandura (1977, in Bos, Van Rooij, & Sandfort, 2011) dat de ontwikkeling van een genderidentiteit ervoor zorgt dat kinderen zichzelf het meest associëren met de ouder van hetzelfde geslacht en deze ouder imiteren en observeren, waarbij de kinderen het gedrag en de genderattituden van de ouder met hetzelfde geslacht overnemen. Zij zouden zich bij deze ouder meer tevreden voelen dan bij de ouder van het andere geslacht (Bos et al., 2011). Seksesocialisatie kan verschillen tussen jongens en meisjes dus bevorderen (Delfos, 2004). Meisjes zouden zichzelf meer associëren met hun moeders, waar jongens zichzelf meer zouden associëren met hun vaders. Op basis van de ontwikkeling van genderidentiteit kunnen leerkrachten ervan uitgaan dat dochters van gedetineerde moeders meer hinder ondervinden van de detentie van hun moeder dan zoons van gedetineerde moeders. Daarnaast wordt onderzocht of leerkrachten van mening zijn dat individuele kinderen een verhoogd risico hebben op allerlei problemen en latere justitiecontacten op basis van het feit dat de groep kinderen van gedetineerde moeders een verhoogd risico heeft op allerlei problemen en latere justitiecontacten. Verwacht wordt dat leerkrachten de kans groter achten dat kinderen met een gedetineerde moeder in aanraking zullen komen met justitie dan kinderen zonder gedetineerde moeder.

Methode

Participanten

De deelnemers van dit onderzoek waren 101 leerkrachten uit groep drie tot en met acht van reguliere basisscholen uit heel Nederland en 36 pabo-studenten (zie Tabel 1 voor een overzicht van de overige functies van de participanten). In eerste instantie zijn alleen leerkrachten uit groep drie tot en met acht verworven omdat kinderen vanaf groep drie lesstof krijgen en vanaf deze klas een duidelijk beeld geschetst kan worden over het schoolse functioneren van kinderen. Echter hebben ook enkele leerkrachten uit groep één en groep twee de vragenlijsten ingevuld. Aangezien de gehele vragenlijst werd gebruikt voor de analyses en maar enkele vragen niet van toepassing waren op leerlingen uit groep één en

Tabel 1

Demografische Gegevens Participanten

Demografische gegevens	n (%)
Functie Participanten:	
Groepsleerkracht	101 (67.8)
Remedical teacher / Intern Begeleider	2 (1.3)
Onderwijs assistent	1 (.7)
Student Pabo	36 (24.2)
Anders	9 (6.0)
Aantal jaar ervaring lesgeven:	
Geen	3 (2.0)
Minder dan 1 jaar	12 (8.1)
1 tot 5 jaar	60 (40.3)
6 tot 9 jaar	27 (18.1)
Meer dan 10 jaar	47 (31.5)

groep twee, zijn ook deze vragenlijsten meegenomen in de analyses.

De leeftijd van de deelnemers varieerde van 17 tot en met 64 jaar ($M = 33.55$, $SD = 13.90$). De groep leerkrachten en pabo-studenten bestond uit 13 mannen en 136 vrouwen. In Tabel 1 staan demografische gegevens van de participanten vermeld. Van de 149 participanten zijn uiteindelijk 46 participanten gebruikt in de analyses. 24 Participanten hadden een vragenlijst ingevuld voor een conditie waarin de moeder afwezig was vanwege detentie en 22 voor een conditie waarin de moeder afwezig was zonder genoemde reden (zie Procedure/Materialen voor de beschrijving van de condities).

Procedure

De deelnemers voor dit onderzoek werden geworven door informatiebrieven te verzenden naar directieleden van verschillende basisscholen in Nederland (zie Appendix A). Vervolgens werd er telefonisch contact opgenomen om te informeren naar de interesse voor het onderzoek en bij interesse werd een afspraak gemaakt om de vragenlijsten uit te delen. Daarnaast werden een aantal leerkrachten individueel benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. In Tabel 2, op de volgende pagina, staat een overzicht van de respons en non-respons van de participanten. Participanten werden random toegedeeld aan één van de 12 condities (zie Materialen). Het invullen van de vragenlijst bedroeg ongeveer 15 minuten tijd. Na het invullen volgde een bedankje en een korte debriefing over het daadwerkelijke doel van de studie. Daarbij konden de leerkrachten aangeven of zij op de hoogte gehouden wilden worden over de resultaten van het onderzoek.

Tabel 2

Overzicht Respons en Non-respons Basisscholen en Leerkrachten

Aantal scholen benaderd	103
Respons	6
Non-respons	97
Aantal leerkrachten (deelname via basisscholen)	50
<hr/>	
Aantal individuele leerkrachten benaderd	161
Respons	99
Non-respons	66
<hr/>	
Totaal aantal leerkrachten	149

Materialen

De vragenlijst die bij dit onderzoek gebruikt werd, werd ontworpen aan de hand van de TEACHER (Teachers' Expectations and Attitudes about Children from Homes with Extra Risk) vragenlijst (Dallaire et al., 2010). Deze vragenlijst werd naar het Nederlands vertaald en aangepast aan de Nederlandse schoolsituaties (zie Appendix B). De vragenlijst bestond uit een hypothetisch vignet gevolgd door vragen. Door middel van dit vignet werd aan de leerkrachten gevraagd zich voor te stellen dat zij een nieuw kind in de klas kregen. Er waren zes hypothetische vignetten (zie Appendix C) ontworpen voor twee verschillende kinderen (Daan en Emma), wat ervoor heeft gezorgd dat er 12 verschillende vragenlijsten waren. Elk vignet varieerde in sekse van het kind, afwezige vader of moeder, en de reden waarom het kind bij de grootmoeder woonde en nieuw was in de klas van de leerkracht (bijvoorbeeld: *omdat de vader/moeder van Daan/Emma 'in detentie zit'*; *omdat de vader/moeder van Daan/Emma 'in een afkickkliniek zit'*; *omdat de vader/moeder van Daan/Emma 'afwezig' is*).

De TEACHER vragenlijst bestond vervolgens uit 40 items waarbij de leerkracht moest aangeven op een 5-punts Likert schaal (1 = *nooit*; 2 = *zelden*; 3 = *soms*; 4 = *vaak*; 5 = *altijd*) wat de competenties van Daan of Emma waren. De 40 items konden worden verdeeld over vier op competentie gebaseerde schalen (zie Appendix D), waarbij de leerkracht aan kon geven in welke mate hij/zij een leerling gedragsmatig competent acht (gedragsmatige competentieschaal), verwacht dat een kind gesteund wordt door zijn/haar verzorger (steun door verzorger), academisch competent is (academische competentieschaal) en sociaal competent is (sociale competentieschaal) (voorbeelditem: *'Daan bood vandaag vrijwillig aan om jou, zijn leerkracht, te helpen met het uitdelen van de materialen en het uitvegen van het bord'*). Bovenaan elke pagina stond de vraag: 'Hoe vaak verwacht u dat het volgende gebeurt in de toekomst?'. Vragen behorend bij de schalen zijn random verdeeld over de vragenlijst.

Tabel 3

Interne Consistentie Subschalen TEACHER Vragenlijst

Schalen	Interne consistentie (α)
Gedragmatige competentieschaal	.77
Steun door verzorger	.83
Academische competentieschaal	.74
Sociale competentieschaal	.68
Algemene competentieschaal	.90

Elk scenario werd gevolgd door dezelfde 40 vragen, in dezelfde volgorde. Het enige verschil in het verwoorden van de items was het verschil in sekse (Daan of Emma; hij of zij). Uit eerder onderzoek is gebleken dat de psychometrische kwaliteiten van de TEACHER vragenlijst voldoende zijn (Dallaire et al., 2010). Voor dit onderzoek is de gehele TEACHER vragenlijst gebruikt waarbij specifiek gekeken is naar de algemene competentieschaal. Deze schaal bestaat uit vier verschillende competentieschalen (Appendix D). Hiervoor is gekozen omdat dit het meest betrouwbare beeld geeft over de algehele competenties van kinderen. De interne consistentie van de algemene competentieschaal is goed (Cronbach's $\alpha = 0.90$) (zie Tabel 3).

Aan de oorspronkelijke TEACHER vragenlijst zijn voor de huidige studie een aantal vragen toegevoegd. Zo werden voorafgaand aan de gehele vragenlijst een aantal demografische gegevens gevraagd van de participant zoals: sekse, leeftijd, (hoofd)functie, het aantal jaren leservaring, de groep waaraan de participant momenteel lesgeeft en de naam en plaats van de school waar de participant momenteel werkzaam is of stage loopt. Daarnaast werd aan het eind van de TEACHER vragenlijst een vraag gesteld waarbij leerkrachten aan moesten geven hoe groot zij de kans achten dat een kind met een afwezige ouder in de toekomst in bepaalde situaties terecht zal komen. Bij deze vraag werden vijf verschillende situaties beschreven waarin een kind met een gedetineerde ouder in de toekomst terecht zou kunnen komen. Ook deze vragen werden beantwoord met antwoordopties op een 5-punts Likert schaal (1 = *nihil*; 2 = *nauwelijks kans*; 3 = *redelijke kans*; 4 = *grote kans*; 5 = *hele grote kans*). Voor dit onderzoek is specifiek gekeken naar hoe groot leerkrachten de kans achten dat een kind met een afwezige moeder in de toekomst met justitie in aanraking zal komen (Zie Appendix B, vraag 44). Aan de hand van deze vraag is onderzocht of leerkrachten een verhoogd risico verwachten op latere justitiecontacten.

Data-analyse

De verkregen data uit de vragenlijst zijn met behulp van het programma *Statistical*

Tabel 4

Beschrijvende Statistieken

Conditie	Geslacht van kind	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Detentie	Mannelijk (Daan)	13	89,00	146,00	121,31	17,66
	Vrouwelijk (Emma)	11	85,00	152,00	131,67	19,36
Afwezig	Mannelijk (Daan)	11	101,00	149,00	124,82	13,51
	Vrouwelijk (Emma)	11	113,00	182,00	133,09	20,18

Package for the Social Science 20.0 (SPSS) (Nie, Bent, & Hull, 2011) geanalyseerd. Vaders zijn bij de analyses achterwege gelaten, omdat dit onderzoek zich alleen richt op gedetineerde moeders en afwezige moeders. Bij de analyses worden kinderen van gedetineerde moeders vergeleken met kinderen van afwezige moeders (zonder reden). Hiervoor is gekozen omdat de groep moeders die zich binnen een afkickkliniek bevindt een te specifiek omschreven (probleem)situatie is. De groep afwezige moeders (zonder reden) is het meest neutraal en wordt gezien als controleconditie. Het totale aantal deelnemers in de kwantitatieve data-analyse was 46. Met behulp van onafhankelijke t-toetsen zijn de onderzoeksvragen onderzocht.

Resultaten

Voorbereidende analyse

Als eerste is berekend wat de gemiddelden en standaarddeviaties zijn van de scores op de algemene competentieschaal wat betreft de competenties van de kinderen (Daan en Emma) met moeders in de twee verschillende condities (detentie en afwezig). In Tabel 4 staan de resultaten weergegeven.

Hoofdanalyse

Een onafhankelijke *t*-toets is gebruikt om de gemiddelde competentie van hypothetische leerlingen met een gedetineerde moeder ($M = 126.06$, $SD = 18.80$) te vergelijken met de gemiddelde competentie van hypothetische leerlingen met een afwezige moeder ($M = 128.95$, $SD = 17.29$). Er werd geen significant verschil gevonden, $t(44) = -5.43$, $p = .30$, eenzijdig, 95% CI [-13.66, 7.86].

Vervolgens is een onafhankelijke *t*-toets uitgevoerd om de gemiddelde competentie van hypothetische dochters van gedetineerde moeders ($M = 131.67$, $SD = 19.36$) te vergelijken met de gemiddelde competentie van hypothetische zoons van gedetineerde moeders ($M = 121.31$, $SD = 17.66$), $t(22) = -1.37$, $p = .09$, eenzijdig, 95% CI [-26.04, 5.32]. Er werd geen significant verschil gevonden.

Ten slotte is opnieuw een onafhankelijke t-toets gebruikt om het gemiddelde risico om later in aanraking te komen met justitie voor hypothetische kinderen met een gedetineerde moeder ($M = 2.92$, $SD = .91$) te vergelijken met het gemiddelde risico om later in aanraking te komen met justitie voor hypothetische kinderen met een afwezige moeder ($M = 2.76$, $SD = .70$). Er werd opnieuw geen significant verschil gevonden, $t(44) = .65$, $p = .26$, eenzijdig, 95% CI [-.33, .65].

Discussie

In dit onderzoek is nagegaan of er binnen Nederland sprake is van stigmatisering door leerkrachten van leerlingen met een gedetineerde moeder. Resultaten van dit onderzoek laten zien dat de algemene competentie van leerlingen met een gedetineerde moeder niet lager wordt ingeschat dan de algemene competentie van leerlingen waarvan de moeder om een andere reden afwezig is. Ook is niet aangetoond dat dochters van gedetineerde moeders als minder competent worden gezien door leerkrachten dan zoons van gedetineerde moeders. Ten slotte is gebleken dat leerkrachten niet verwachten dat kinderen met een gedetineerde moeder een grotere kans hebben in aanraking te komen met justitie dan kinderen zonder gedetineerde moeder.

Het feit dat in huidige studie niet is aangetoond dat de algemene competentie van leerlingen van een gedetineerde moeder niet lager wordt ingeschat dan de algemene competentie van leerlingen waarvan de moeder om een andere reden afwezig was, is niet in overeenstemming met de uitkomsten uit het onderzoek van Dallaire en collega's (2010). In de studie van Dallaire en collega's (2010) werd wel een verschil gevonden en bleek dat leerkrachten leerlingen met een gedetineerde moeder juist wel als minder competent beschouwden. Een verklaring voor dit verschil kan zijn dat de meerderheid van de leerkrachten die hebben deelgenomen aan de huidige studie in werkelijkheid nog nooit in aanraking zijn gekomen met leerlingen met een gedetineerde ouder. Van de 60 leerkrachten die moesten aangeven of zij al eens leerlingen met een gedetineerde ouder in de klas hadden gehad, gaf slechts 50 procent aan daadwerkelijk ervaring te hebben met leerlingen met een gedetineerde ouder. In de studie van Dallaire en collega's (2010) daarentegen gaf 83 procent van de leerkrachten aan dat zij daadwerkelijk ervaring hadden met leerlingen van gedetineerde ouders. Dit kan ervoor gezorgd hebben dat deze leerkrachten beter op de hoogte waren van de situaties van kinderen met gedetineerde ouders dan de leerkrachten die hebben deelgenomen aan de huidige studie. Hierdoor kan een deel van de participanten van de huidige studie zich wellicht moeilijk voorstellen hoe het is om zo'n leerling in de klas te hebben en zijn zij onvoldoende op de hoogte met welke problematiek leerlingen van

gedetineerde ouders, en specifiek gedetineerde moeders, kunnen kampen.

Met de huidige studie is eveneens niet aangetoond dat dochters van gedetineerde moeders als minder competent worden geacht door leerkrachten dan zoons van gedetineerde moeders. De gevonden resultaten zijn niet in overeenstemming met wat op basis van de sociale leertheorie van Bandura (1977, in Bos et al., 2011) verwacht zou worden. Deze theorie stelt dat de ontwikkeling van een genderidentiteit ervoor zorgt dat kinderen zichzelf het meest associëren met de ouder van hetzelfde geslacht en deze ouder imiteren en observeren. Zij zouden zich bij deze ouder meer tevreden voelen (Bos et al., 2011). Juist hierdoor zou het aannemelijk zijn dat het hebben van een gedetineerde ouder kan leiden tot verminderd competent zijn van het kind met dezelfde sekse als de gedetineerde ouder. Een verklaring voor het gevonden resultaat kan zijn dat leerkrachten er hoe dan ook vanuit gaan dat meisjes meer competent zijn dan jongens, zoals Dallaire en collega's (2010) in hun studie ook beschrijven. Zo zouden meisjes eerder geneigd zijn te doen wat hen wordt opgedragen (Delfos, 2004). Het gevonden resultaat in de huidige studie is echter wel in overeenstemming met de studie van Dallaire en collega's (2010). Dallaire en collega's (2010) vonden eveneens dat leerkrachten meisjes meer competent achten dan jongens waarbij de beoordeling van de leerkrachten niet significant verschilde voor jongens.

Ten slotte is uit dit onderzoek gebleken dat leerkrachten niet verwachten dat kinderen met een gedetineerde moeder een grotere kans hebben in aanraking te zullen komen met justitie dan kinderen zonder gedetineerde moeder. Ook dit is in tegenstelling met wat op basis van eerder onderzoek verwacht werd. Door de diverse risicofactoren waar kinderen met een gedetineerde ouder mee in aanraking komen, lopen zij juist een verhoogd risico op het plegen van strafbare feiten wanneer zij ouder worden (Dallaire, 2007a). Leerkrachten binnen Nederland lijken hier niet vanuit te gaan, zoals resultaten binnen de huidige studie aangeven. Dit kan wellicht komen doordat er van leraren binnen Nederland wordt verwacht dat zij interpersoonlijk, pedagogisch, vakinhoudelijk, didactisch en organisatorisch zijn (Amsing & Van Essen, 2009). Zo kan er tijdens hun lerarenopleiding al aandacht besteed worden aan de opvatting dat ieder kind bepaalde competenties heeft en leerkrachten deze competenties tot uiting kunnen laten komen, wat de achtergrond van het kind ook is. Leerkrachten die aan huidige studie hebben deelgenomen kunnen ervanuit gaan dat ieder kind een blanco blad is dat zij begeleiden bij het zo optimaal mogelijk ontwikkelen, waardoor zij de kans op latere justitiecontacten niet groter achten wanneer er sprake is van een gedetineerde moeder dan wanneer de moeder zonder reden afwezig is.

De bevindingen van dit onderzoek lijken dus te stellen dat er binnen Nederland geen sprake is van stigmatisering van leerlingen met een gedetineerde moeder. Leerlingen met een gedetineerde moeder worden niet minder competent ingeschat dan leerlingen van moeders die om een andere reden afwezig zijn. Sterker nog, wanneer op basis van de gemiddelden wordt gekeken (zie Tabel 4), lijkt de reden van afwezigheid niet veel invloed te hebben op hoe competent een leerkracht zijn leerlingen inschat. Echter, de vraag blijft in hoeverre dit ook daadwerkelijk het geval is: beoordelen leerkrachten in Nederland hun leerlingen niet op hun afkomst en milieu waarin zij opgroeien of is hier iets anders aan de hand?

Een belangrijke kanttekening is de verschafte informatie aan de leerkracht over het kind. Diverse leerkrachten hebben op de vragenlijst aangegeven dat zij te weinig informatie hadden over het kind, om zich een goed beeld te kunnen vormen bij het kind en de vragenlijst zo goed mogelijk in te vullen. Vanwege het doel van het onderzoek was de beschrijving van het kind en de situatie in het vignet zeer beknopt. Een aantal leerkrachten gaf aan dat zij geen verwachtingen willen vormen over een kind dat zij niet persoonlijk kennen. Van belang is dat de vignetten in vervolgonderzoek nog eens grondig worden geanalyseerd omdat er vanuit de leerkrachten nu veel negatief commentaar op werd gegeven. Een andere kanttekening is het feit dat de gebruikte vignetten en vragenlijsten gebaseerd zijn op de Amerikaanse studie van Dallaire en collega's (2010). Het is mogelijk dat de vignetten niet voldoende zijn aangepast aan de Nederlandse gezinssituaties. Mogelijk worden kinderen van afwezige ouders binnen Nederland niet logischerwijs opgevangen door hun grootmoeder, maar kan deze opvang ook in handen komen van bijvoorbeeld opvanginstanties als een kindertehuis of andere mensen in de omgeving van het kind. Een verdieping in hoe de opvang van kinderen met afwezige ouders is geregeld binnen Nederland, zou een toevoeging bieden aan het specificeren van de vignetten gericht op de Nederlandse situatie. Dit resulteert wellicht in een herkenbaarder beeld van het kind en de gezinssituatie voor de leerkracht.

Daarnaast is het mogelijk dat de vragenlijsten niet voldoende zijn aangepast aan de Nederlandse schoolsituaties. Deze bevinding is gebaseerd op het feit dat enkele leerkrachten aangaven dat zij de schoolsituatie, zoals beschreven in de vragenlijst, niet herkenden. Een aantal leerkrachten heeft aangegeven daarom een specifiek kind in gedachten te hebben genomen en zo alsnog de vragenlijst, gebaseerd op dit kind en niet meer op het kind uit het vignet, te hebben ingevuld. Een aanpassing die gemaakt kan worden bij het gebruik van de vragenlijsten in toekomstig, Nederlands, onderzoek is het zoeken naar een betere aansluiting op de schoolsystemen in Nederland. Binnen Nederland zijn er verschillende soorten basisonderwijs waardoor in de huidige studie wellicht niet elke vragenlijst aansloot op de

onderwijssituatie van de school waarbij de vragenlijst werd afgenomen. Het ontwerpen van vragenlijsten aan de hand van de onderwijssystemen zou ervoor kunnen zorgen dat de vragenlijsten consistentere door leerkrachten worden ingevuld dan binnen huidige studie het geval was.

Een andere belangrijke kanttekening van huidig onderzoek is dat er waarschijnlijk een gebrek aan power is ontstaan doordat er binnen de huidige studie, die deel uitmaakte van een groter onderzoek, alleen gefocust is op moeders. Dit resulteerde in een aanzienlijk verkleinde steekproef hetgeen de resultaten beïnvloed kan hebben. Zo is de kans dat er ten onrechte gedacht wordt dat er geen effect gevonden is, vergroot. Voor toekomstig onderzoek is het dan ook van belang dat er een groter aantal participanten per conditie wordt geworven wat de betrouwbaarheid van het onderzoek zal vergroten. Daarnaast zou toekomstig onderzoek zich kunnen richten op de vergelijking ingeschatte competenties door de leerkracht en daadwerkelijke competenties van het kind. Het onderzoek zou dan niet meer gebaseerd zijn op een hypothetisch kind, zoals binnen de huidige studie het geval is, maar op kinderen die de leerkracht daadwerkelijk in de klas heeft en waarvan de ouder afwezig is. Onderzoek hiervan zou ten eerste kunnen plaatsvinden door het invullen van een vragenlijst over de ingeschatte competenties van elk individueel kind uit de klas van de leerkracht. Daarbij worden dan de daadwerkelijke competenties, middels resultaten van het rapport, gevoegd, waarna deze moeten worden vergeleken met de ingeschatte competenties. Vervolgens zou er een vragenlijst ontworpen moeten worden die afgenomen kan worden bij de leerlingen waarmee gekeken kan worden hoe zij zelf vinden dat zij functioneren, hun competenties inschatten en hoe zij de leerkrachten ervaren. Hiermee kan een duidelijker beeld geschetst worden over of er inderdaad sprake is van stigmatisering.

Deze studie en toekomstig overeenkomend onderzoek hebben maatschappelijk gezien een grote relevantie. Onderzoek naar stigmatisering door leerkrachten van kinderen met een gedetineerde ouder binnen de samenleving in Nederland, en of zij worden gestigmatiseerd wat betreft hun competenties, blijft belangrijk aangezien leerkrachten een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van kinderen. Wanneer namelijk blijkt dat leerkrachten, zoals in eerder onderzoek wel is aangetoond, stigmatiseren, zorgt dit ervoor dat leerlingen zich niet zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen. Het is dan ook belangrijk dat leerkrachten zich bewust zijn van de invloed die zij hebben op hun leerlingen. Sterke punten van deze studie zijn dat de vragenlijst zo is ontworpen dat leerkrachten maar beperkt een verwachting kunnen vormen over 'Daan' of 'Emma' doordat er minimale informatie wordt gegeven in het vignet. Dit zorgt ervoor dat leerkrachten de vragenlijst puur op hun eigen verwachtingen in kunnen

vullen en niet beïnvloed worden door gedetailleerde informatie over het kind, zoals bijvoorbeeld het karakter, woonomgeving en de etniciteit van het kind. Daarnaast zijn zowel de school als de leerkrachten vooraf voldoende ingelicht over de gang van zaken tijdens dit onderzoek. De heldere beschrijving aan het begin van de vragenlijst, heeft ervoor gezorgd dat leerkrachten goed op de hoogte waren over hoe zij de vragenlijst in moesten vullen en wat er van hen verwacht werd.

Met betrekking tot de beroepspraktijk zijn de resultaten van huidig onderzoek positief wat betreft het functioneren van de leerkrachten in Nederland: zij lijken kinderen met een gedetineerde moeder niet te stigmatiseren voor wat betreft de competenties. Dit is uiteraard veelbelovend en positief voor de ontwikkeling van leerlingen met een gedetineerde moeder. Resultaten van de huidige studie laten zien dat de thuissituatie van een kind leerkrachten niet uit lijkt te maken. Zij laten hun verwachting over de competenties van hun leerlingen niet hiervan afhangen. Om deze positieve tendens vast te houden, is het belangrijk dat leerkrachten ten allen tijde aandacht hebben voor ieder individueel kind dat bij hen in de klas zit en dat zij zich ook verantwoordelijk voelen voor de ontwikkeling van de competenties van hun leerlingen. Daarnaast is het wellicht nuttig dat leerkrachten op de hoogte zijn over wat stigmatisering voor invloed kan hebben op het functioneren van kinderen en hun familieleden. Kinderen van gedetineerde ouders worden nu nog vaak over het hoofd gezien terwijl diverse onderzoeken laten zien dat het hebben van een gedetineerde ouder, of specifiek een gedetineerde moeder, vaak gepaard gaat met diverse (gedrags)problemen (zie o.a., Dallaire, 2007a; Ezinga & Hissel, 2010; Hanlon et al., 2007; Johnston, 2006). Hierop aansluitend is het vanzelfsprekend dat een school de gezinssituaties van hun leerlingen in kaart brengt binnen de dossiers van de leerlingen, zodat leerkrachten altijd kunnen achterhalen of er iets bijzonders aan de hand is met bepaalde kinderen. Op deze manier kunnen leerkrachten wellicht beter omgaan met hun leerlingen en hun situatie en daarmee een bijdrage leveren aan het voorkomen van het stagneren van de ontwikkeling van een kind door de thuissituatie.

Dit onderzoek heeft bijgedragen aan de wetenschappelijke kennis over stigmatisering binnen Nederland wat betreft de verwachting die leerkrachten hebben over de competenties van een kind met een gedetineerde moeder. Met huidig onderzoek is een stap gezet in de richting van het creëren van een duidelijker beeld over hoe leerkrachten in Nederland aankijken tegen kinderen met afwezige ouders en in het specifiek tegen kinderen met een gedetineerde moeder. Immers: *“Every child deserves a champion, an adult who will never give up on them, who understands the power of connection, and insists that they become the best that they can possibly be”* (Pierson, 2013).

Literatuur

- Amsing, H., & Van Essen, M. (2009). De ideale leraar. In A. Minnaert, H. L. Spelberg, & H. Amsing (Eds.), *Het pedagogisch quotiënt: Pedagogische kwaliteit in opvoeding, hulpverlening, onderwijs en educatie* (pp. 125-150).
doi:10.1007/978-90-313-7977-4_7
- Arditti, J. A., Lambert-Shute, J. L., & Joest, K. (2003). Saturday morning at the jail: Implications of Incarcerations for families and children. *Family Relations*, 52, 194-204. doi:10.1111/j.1741-3729.2003.00195.x
- Bos, H., Van Rooij, F. B., & Sandfort, T. G. M. (2011). De genderidentiteit van kinderen in twee-moeder en vader-moedergezinnen. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 4, 4-17.
- Bouwmeester, L. (2012). *Maak van een onschuldig kind geen slachtoffer*. Verkregen op 11 februari 2014 via: <http://www.pvda.nl/berichten/2012/02/Laat-kinderen-niet-de-dupe-zijn-van-gedetineerde-ouder>
- Clopton, K. L. & East K. K. (2008). 'Are there other kids like me?' Children with a parent in prison. *Early Childhood Education Journal*, 36, 195-198.
doi:10.1007/s10643-008-0266-z
- Dallaire, D. H. (2007a). Incarcerated mothers and fathers: A comparison of risks for children and families. *Family Relations*, 56, 440-453. doi:10.1111/j.1741-3729.2007.00472.x
- Dallaire, D. H. (2007b). Children with incarcerated mothers: Developmental outcomes, special challenges and recommendations. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 15-24. doi:10.1016/j.appdev.2006.10.003
- Dallaire, D. H., Ciccone, A., & Wilson, L. C. (2010). Teachers' experiences with and expectations of children with incarcerated parents. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31, 281-290. doi:10.1016/j.appdev.2010.04.001
- Delfos, M. (2004). Een jongen is geen meisje. *De Wereld van het Jonge Kind*, 31, 183-186.
- Ezinga, M. & Hissel, S. (2010). Kinderen van gedetineerde moeders. Een studie naar het gedrag en welbevinden van kinderen met een moeder in de gevangenis. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52, 36-51.
- Hauser-Cram P., Sirin, S. R., & Stipek, D. (2003). When teachers' and parents' values differ: Teachers' ratings of academic competence in children from low-income families. *Journal of Educational Psychology*, 95, 813-820. doi:10.1037/0022-0663.95.4.813
- Hanlon, T. E., Carswell, S. B., & Rose, M. (2007). Research on the caretaking of children of incarcerated parents: Findings and their service delivery implications. *Children and Youth Services Review*, 29, 348-362. doi:10.1016/j.childyouth.2006/09/001

- Huebner, B. M., & Gustafson, R. (2007). The effect of maternal incarceration on adult offspring involvement in the criminal justice system. *Journal of Criminal Justice*, 35, 283-296. doi:10.1016/j.jcrimjus.2007.03.005
- Hughes, J. N., Gleason, K. A., & Zhang, D. (2003). Relationship influences on teachers' perceptions of academic competence in academically at-risk minority and majority first grade students. *Journal of School Psychology*, 43, 303-320. doi:10.1016/j.jsp.2005.07.001
- Johnston, D. (2006). The wrong road: Efforts to understand the effects of parental crime and incarceration. *Criminology & Public Policy*, 5, 703-720.
- Jussim, L. & Harber, K. D. (2005). Teacher expectations and self-fulfilling prophecies: Knows and unknowns, resolved and unresolved controversies. *Personality and Social Psychology Review*, 9, 131-155.
- Major, B. & O'Brien, L. T. (2004). The social psychology of stigma. *Annual Review of Psychology*, 56, 393-421. doi:10.1146/annurev.psych.56.091103.070137
- Merton, R. K. (1948). The self-fulfilling prophecy. *The Antioch Review*, 8, 193-210. doi:10.2307/4609267
- Murray, J. & Farrington, D. P. (2008). The effects of parental imprisonment on children. In M. Tonry (Ed.), *Crime and Justice: A review of research* (pp.133-206). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Murray, J., Farrington, D. P., & Sekol, I. (2012). Children's antisocial behavior, mental health, drug use, and educational performance after parental incarceration: A systematic review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 138, 175-210. doi:10.1037/a0026407
- Nie, N., Hull, C., & Bent D. (2011). *IBM Statistical Package for the Social Sciences (SPSS Version 20)*. Computer Software. Chicago
- Phillips, S. D. & Gates, T. (2011). A conceptual framework for understanding the stigmatization of children of incarcerated parents. *Journal of Child and Family Studies*, 20, 286-294. doi:10.1007/s10826-010-9391-6
- Pierson, R. F. (2013). *Every kid needs a champion*. Verkregen via: http://www.ted.com/talks/rita_pierson_every_kid_needs_a_champion/transcript#t-24712, tijd: 6:59.

Appendix A – Brief directieleden

Geacht directielid,

Vanuit de Universiteit Utrecht, afdeling Ontwikkelingspsychologie, is een onderzoek gestart naar de invloed van een afwezige ouder op het functioneren van een kind. Het gaat hier om een ouder, die plotseling tijdelijk afwezig is, maar vóór de afwezigheid wel zorg over het kind heeft gehad. Onze vraag is of uw school, leerkrachten van groep 3 tot en met 8 in het bijzonder, mee zouden willen doen aan dit onderzoek.

Wanneer kinderen opgroeien en te maken krijgen met de plotselinge afwezigheid van een ouder, kan dat invloed hebben op het functioneren van deze kinderen. De vraag is op wat voor manier het invloed heeft en of leerkrachten hier iets van merken. Leerkrachten hebben vaak een nauwe band met de kinderen in hun klas en kunnen als geen ander aangeven en beoordelen wat de beste manier van begeleiding is. Zij hebben namelijk goed inzicht in het functioneren van een kind. Daarnaast bieden ze kinderen een gevoel van veiligheid en ondersteuning, doordat ze hun leerlingen zich thuis laten voelen in de klas en begeleiden bij hun ontwikkeling op allerlei gebieden.

De vraag is of een bepaalde manier van begeleiding en ondersteuning beter werkt bij kinderen die een ouder, om wat voor reden dan ook, tijdelijk moeten missen. Doel van dit onderzoek is om te onderzoeken wat de invloed is van een tijdelijk afwezige ouder op het functioneren van een kind en wat voor begeleiding deze kinderen het beste kunnen krijgen.

Aan dit onderzoek zullen minimaal 120 leerkrachten uit heel Nederland meedoen. Voor de leerkrachten bestaat het onderzoek uit het invullen van een vragenlijst. Hierop moeten ze aangeven hoe vaak zij denken dat een kind met een tijdelijk afwezige ouder bepaald gedrag laat zien in de klas. Ook wordt gevraagd hoe zij denken dat dergelijke kinderen het beste begeleid en ondersteund kunnen worden. Verder zullen enkele demografische gegevens gevraagd worden. Er wordt niet om de naam van een leerkracht gevraagd. Alle leerkrachten krijgen een eigen envelop, waar ze de vragenlijst ook weer in terug kunnen stoppen en dichtplakken zodat hun gegevens anoniem blijven. Het invullen van de vragenlijsten zal slechts 15 minuten van hun kostbare tijd vergen. De vragenlijst heeft geen betrekking op specifieke leerlingen van uw school. In de vragenlijst gaat het om (de verwachtingen en ondersteuning ten aanzien van) een hypothetisch kind. Alle gegevens worden vertrouwelijk behandeld en anoniem verwerkt.

In de periode van 19 t/m 25 maart zal telefonisch contact met u worden opgenomen om te vragen of uw school bereid is om deel te nemen. Wanneer u deelneemt worden de vragenlijsten, op afspraak, tussen eind maart tot eind april (31 maart t/m 25 april) op school afgeleverd en opgehaald. Tevens kunnen dan eventuele vragen worden beantwoord en toelichting worden gegeven. Na afloop sturen we u en de leerkrachten graag een verslag met de uitkomsten van het onderzoek. Om privacy redenen kan daarbij niet ingegaan worden op de uitkomsten van individuele leerkrachten, maar wel op die van de groep als geheel.

Hopelijk bent u voor nu voldoende geïnformeerd over het onderzoek. Wij realiseren ons dat wij met dit verzoek een beroep doen op de schaarse tijd van drukbezette leerkrachten. Wij hebben daarom geprobeerd de gevraagde informatie tot een minimum te beperken. Wij zijn u bij voorbaat zeer dankbaar voor uw bijdrage en de bijdrage van leerkrachten aan dit onderzoek en hopen mede door deze bijdrage meer inzicht te krijgen in de ontwikkeling en ondersteuning van deze groep kinderen.

Heeft u naar aanleiding van deze brief nog vragen dan kunt u contact opnemen met Annabel Hommel of Anouk van Hoof. Wij hopen op uw medewerking!

Met vriendelijke groet,

Annabel Hommel, BSc
Anouk van Hoof, BSc
Kirsten Muller, BSc
Gwen Otten, BSc
Dr. Ankie Menting

Appendix B – Voorbeeld complete vragenlijst versie 1 DAAN

Geachte leerkracht of leerkracht in opleiding,

U staat op het punt te starten met het invullen van een vragenlijst. Deze vragenlijst gaat over de invloed van de afwezigheid van een ouder op het functioneren van een kind en wat voor begeleiding deze kinderen het beste kunnen krijgen. Het gaat hierbij om een ouder die plotseling tijdelijk afwezig is, maar vóór de afwezigheid wel zorg over het kind heeft gehad.

Het invullen van de vragenlijsten zal maximaal 15 minuten van uw kostbare tijd vergen. Nadat u enkele algemene gegevens heeft ingevuld, treft u een vignet aan waarin wij een situatie schetsen waarin u een nieuwe leerling in uw klas krijgt. Lees dit vignet goed door, stel u de situatie voor, en beantwoord vervolgens de vragen. Nadat u alle vragen heeft beantwoord, kunt u de vragenlijst terug in de envelop stoppen en dichtplakken, zodat uw gegevens vertrouwelijk behandeld en anoniem verwerkt kunnen worden. Wij willen u, in verband met de privacy en om onderzoekstechnische redenen, vragen om de vragenlijst niet met uw collega's of medestudenten te bespreken.

Wij zijn u bij voorbaat zeer dankbaar voor uw bijdrage en hebben daarom ook een kleinigheidje voor u toegevoegd.

Hartelijk dank voor uw deelname!

Met vriendelijke groet,

Annabel Hommel, BSc
Anouk van Hoof, BSc
Kirsten Muller, BSc
Gwen Otten, BSc
Dr. Ankie Menting

Algemene gegevens (omcirkel telkens uw antwoord, tenzij anders aangegeven)

Geslacht	Man	Vrouw					
Leeftijdjaar						
Wat is uw (hoofd)functie? basisonderwijs	1.	Groepsleerkracht regulier					
	2.	Remedial teacher/Intern begeleider					
	3.	Onderwijsassistent					
	4.	Student pabo					
	5.	Anders, namelijk.....					
Hoeveel jaren ervaring heeft u met lesgeven in een klas? <i>1 = nog geen 2 = <1 jaar 3 = 1-5 jaar 4 = 6-9 jaar 5 = >10 jaar</i>	1	2	3	4	5		
In welke groep geeft u momenteel les? (Indien u in een combinatieklas lesgeeft, omcirkelt u meerdere antwoorden)	3	4	5	6	7	8	
Wat is de naam en plaats van de school waar u werkzaam bent/stage loopt?						

Stel u voor dat Daan een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Daan en zijn grootmoeder bij wie hij momenteel woont omdat zijn vader afwezig is. De vader van Daan zit namelijk in de gevangenis. De volgende items (1 t/m 40) beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal van 1 tot 5 waarbij 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Ga verder op de volgende pagina

Hoe vaak verwacht u dat het volgende gebeurt in de toekomst? (Omcirkel antwoord)

1 = nooit 2 = zelden 3 = soms 4 = vaak 5 = altijd

1. Daan verstoorde vandaag activiteiten in de klas, doordat hij praatte terwijl dat niet mocht.	1	2	3	4	5
2. Daan bood vandaag vrijwillig aan om jou, zijn leerkracht, te helpen met het uitdelen van de materialen en het uitvegen van het bord.	1	2	3	4	5
3. Daan was vandaag bereid zijn boterhammen te delen met een klasgenoot die zijn lunch was vergeten.	1	2	3	4	5
4. Daan zei vandaag iets onbeleefds en respectloos tegen een klasgenoot.	1	2	3	4	5
5. Daan schreeuwde vandaag door de klas zonder zijn hand op te steken.	1	2	3	4	5
6. Daan lette vandaag niet op in de les.	1	2	3	4	5
7. Daan was vandaag vergeten zijn huiswerk te maken voor de rekenles.	1	2	3	4	5
8. De grootmoeder van Daan tekende een toestemmingsformulier voor een schooluitje en leverde dit op tijd in.	1	2	3	4	5
9. Daan speelde vandaag leuk met klasgenoten tijdens de pauze.	1	2	3	4	5
10. Daan werd vandaag gekozen als leider van zijn groepje.	1	2	3	4	5
11. De grootmoeder van Daan bezocht vandaag het schooltoneelstuk.	1	2	3	4	5
12. Daan werd vandaag naar school gestuurd, terwijl hij duidelijk ziek was.	1	2	3	4	5
13. Daan werkte vandaag aan zijn huiswerk tijdens zijn vrije tijd.	1	2	3	4	5
14. De schrijfpdracht die Daan vandaag inleverde, bevatte veel grammaticafouten.	1	2	3	4	5
15. Daan had vandaag veel vragen fout bij de rekentoets.	1	2	3	4	5
16. Daan raapte vandaag rommel op die was achtergelaten door een klasgenoot en gooide het in de prullenbak.	1	2	3	4	5
17. Daan roddelde vandaag over een klasgenoot.	1	2	3	4	5

* Ga verder op de volgende pagina*

Hoe vaak verwacht u dat het volgende gebeurt in de toekomst? (Omcirkel antwoord)

1 = nooit 2 = zelden 3 = soms 4 = vaak 5 = altijd

18. Daan zat vandaag alleen tijdens de pauze.	1	2	3	4	5
19. Daan stak vandaag zijn hand op en wachtte geduldig tot hij de beurt kreeg.	1	2	3	4	5
20. De temperatuur lag vandaag tegen het vriespunt en Daan droeg geen winterjas.	1	2	3	4	5
21. Daan kwam vandaag naar school met kapotte, vieze kleren en zijn haren leken ongewassen.	1	2	3	4	5
22. Daan voltooide vandaag een schrijfpdracht in een keurig handschrift.	1	2	3	4	5
23. Daan legde vandaag zijn speelgoed vrijwillig weg nadat hij er mee gespeeld had.	1	2	3	4	5
24. De grootmoeder van Daan vroeg een gesprek aan om haar zorgen te bespreken.	1	2	3	4	5
25. Daan werd vandaag een aantal keer rennend op de gang gesignaleerd	1	2	3	4	5
26. Daan drong vandaag voor in een rij tijdens de pauze.	1	2	3	4	5
27. Daan stak vandaag een aantal keer zijn hand op zonder dat hij een antwoord klaar had en antwoordde onjuist.	1	2	3	4	5
28. Daan kwam vandaag naar school zonder fruit/boterhammen.	1	2	3	4	5
29. Daan maakte vandaag rommel tijdens het eten van zijn boterhammen maar deed geen moeite om het schoon te maken.	1	2	3	4	5
30. Het viel vandaag op dat de grootmoeder van Daan hem aanmoedigde om te beginnen met zijn huiswerkopdracht.	1	2	3	4	5
31. Daan wist vandaag het juiste antwoord op een vraag, toen die aan hem gesteld werd tijdens de taalles.	1	2	3	4	5
32. Het schriftje dat Daan elke dag thuis moet laten tekenen, is al heel de week ongetekend teruggekomen.	1	2	3	4	5

* Ga verder op de volgende pagina*

Hoe vaak verwacht u dat het volgende gebeurt in de toekomst? (Omcirkel antwoord)

1 = nooit 2 = zelden 3 = soms 4 = vaak 5 = altijd

33. Daan voltooide vandaag binnen de tijd al zijn werk voor de les wetenschap & techniek*.	1	2	3	4	5
<i>* dit kan anders heten op de school waar u lesgeeft</i>					
34. Het viel vandaag op dat de grootmoeder van Daan de opdrachten van zijn huiswerk had doorgenomen.	1	2	3	4	5
35. Daan kreeg vandaag een sticker voor zijn goede gedrag.	1	2	3	4	5
36. Daan spelde vandaag alle woorden juist in zijn dictee.	1	2	3	4	5
37. Daan troostte vandaag een klasgenootje dat verdrietig was.	1	2	3	4	5
38. Daan ging vandaag samen met een vriendje naar huis, om bij hem thuis te spelen.	1	2	3	4	5
39. Daan kon vandaag niemand vinden om mee aan een project te werken.	1	2	3	4	5
40. Het lukte Daan vandaag niet om te voldoen aan jouw verzoek om stil te zitten en te stoppen met wiebelen op zijn stoel.	1	2	3	4	5

Ga verder op de volgende pagina

Tot slot...de laatste vragen (omcirkel telkens uw antwoord, tenzij anders aangegeven)

41. Heeft u daadwerkelijk ervaring met een kind, waarvan de ouder tijdelijk afwezig is/was vanwege detentie? 1. Ja: circa..... keer

2. Nee

42. Hoe denkt u dat het beste kan worden omgegaan met een kind waarvan de ouder afwezig is vanwege detentie? (schrijf uw antwoord zo volledig, maar beknopt mogelijk op)

.....

.....

.....

.....

.....

43. In hoeverre denkt u dat het nodig is om een dergelijke leerling extra aandacht te geven? (schrijf uw antwoord zo volledig, maar beknopt mogelijk op)

.....

.....

.....

.....

.....

44. Hoe groot denkt u dat de kans is dat een kind als Daan....

1 = nihil 2 = nauwelijks kans 3 = redelijke kans 4 = grote kans 5 = hele grote kans

Extra ondersteuning van leerkrachten ontvangt	1	2	3	4	5
---	---	---	---	---	---

In de toekomst een vervolgopleiding zal afronden	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Veel problemen in de thuissituatie ervaart	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

In de toekomst drugs zal gebruiken	1	2	3	4	5
------------------------------------	---	---	---	---	---

In de toekomst in aanraking zal komen met justitie	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Ga verder op de volgende pagina

Omcirkel telkens uw antwoord, tenzij anders aangegeven

45. Hoe zou u de vragenlijst hebben ingevuld als u van tevoren had geweten dat de vader van Daan in detentie zit voor...

1 = veel negatiever 2= beetje negatiever 3 = hetzelfde 4 = beetje positiever 5 = veel positiever

Drugsmokkel	1	2	3	4	5
Moord	1	2	3	4	5
Onbetaalde boetes	1	2	3	4	5
Oplichting	1	2	3	4	5
Mishandeling	1	2	3	4	5

Hartelijk dank voor uw deelname!

Appendix C – Vignetten

Scenario (algemene conditie):

Stel u voor dat Daan/Emma een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Daan/Emma en zijn/haar grootmoeder bij wie hij/zij momenteel woont omdat zijn/haar vader/moeder afwezig is. De vader/moeder van Daan/Emma zit namelijk in de gevangenis/een afkickkliniek. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 1 (conditie jongen – vader – gevangenis):

Stel u voor dat Daan een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Daan en zijn grootmoeder bij wie hij momenteel woont omdat zijn vader afwezig is. De vader van Daan zit namelijk in de gevangenis. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 2 (conditie jongen – moeder – gevangenis):

Stel u voor dat Daan een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Daan en zijn grootmoeder bij wie hij momenteel woont omdat zijn moeder afwezig is. De moeder van Daan zit namelijk in de gevangenis. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 3 (conditie jongen – vader – afkickkliniek):

Stel u voor dat Daan een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Daan en zijn grootmoeder bij wie hij momenteel woont omdat zijn vader afwezig is. De vader van Daan zit namelijk in een afkickkliniek. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door het meest passende antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 4 (conditie jongen – moeder – afkickkliniek):

Stel u voor dat Daan een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Daan en zijn grootmoeder bij wie hij momenteel woont omdat zijn moeder afwezig is. De moeder van Daan zit namelijk in een afkickkliniek. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 5 (conditie jongen- vader – geen reden):

Stel u voor dat Daan een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Daan en zijn grootmoeder bij wie hij momenteel woont omdat zijn vader afwezig is. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 6 (conditie jongen- moeder – geen reden):

Stel u voor dat Daan een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Daan en zijn grootmoeder bij wie hij momenteel woont omdat zijn moeder afwezig is. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 7 (conditie meisje – vader – gevangenis):

Stel u voor dat Emma een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Emma en haar grootmoeder bij wie zij momenteel woont omdat haar vader afwezig is. De vader van Emma zit namelijk in de gevangenis. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 8 (conditie meisje – moeder – gevangenis):

Stel u voor dat Emma een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Emma en haar grootmoeder bij wie zij momenteel woont omdat haar moeder afwezig is. De moeder van Emma zit namelijk in de gevangenis. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 9 (conditie meisje –vader–afkickkliniek):

Stel u voor dat Emma een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Emma en haar grootmoeder bij wie zij momenteel woont omdat haar vader afwezig is. De vader van Emma zit namelijk in de een afkickkliniek. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 10 (conditie meisje –moeder–afkickkliniek):

Stel u voor dat Emma een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Emma en haar grootmoeder bij wie zij momenteel woont omdat haar moeder afwezig is. De moeder van Emma zit namelijk in een afkickkliniek. De volgende items beschrijven dingen

die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 11 (conditie meisje - vader – geen reden):

Stel u voor dat Emma een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Emma en haar grootmoeder bij wie zij momenteel woont omdat haar vader afwezig is. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Scenario 12 (conditie meisje - moeder – geen reden):

Stel u voor dat Emma een nieuwe leerling is, die bij u in de klas komt. U bent net voorgesteld aan Emma en haar grootmoeder bij wie zij momenteel woont omdat haar moeder afwezig is. De volgende items beschrijven dingen die kinderen en hun verzorgers soms doen binnen de onderwijssetting. Geef aan hoe vaak u verwacht dat de beschreven gebeurtenissen in de toekomst zullen plaatsvinden. Geef dit aan door uw antwoord te omcirkelen op een schaal, die loopt van 1 = nooit; 2 = zelden; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = altijd.

Appendix D – Items per schaal weergegeven**Gedragsmatige competentie subschaal**

2. Daan bood vandaag vrijwillig aan om jou, zijn leerkracht, te helpen met het uitdelen van de materialen en het uitvegen van het bord.
16. Daan raapte vandaag rommel op die was achtergelaten door een klasgenoot en gooide het in de prullenbak.
19. Daan stak vandaag zijn hand op en wachtte geduldig tot hij de beurt kreeg.
23. Daan legde vandaag zijn speelgoed vrijwillig weg nadat hij er mee gespeeld had.
34. Het viel vandaag op dat de grootmoeder van Daan de opdrachten van zijn huiswerk had doorgenomen.
- *5. Daan schreeuwde vandaag door de klas zonder zijn hand op te steken.
- *25. Daan werd vandaag een aantal keer rennend op de gang gesignaleerd
- *26. Daan drong vandaag voor in een rij tijdens de pauze.
- *29. Daan maakte vandaag rommel tijdens het eten van zijn boterhammen maar deed geen moeite om het schoon te maken.
- *40. Het lukte Daan vandaag niet om te voldoen aan jouw verzoek om stil te zitten en te stoppen met wiebelen op zijn stoel.

Steun verzorger subschaal

8. De grootmoeder van Daan tekende een toestemmingsformulier voor een schooluitje en leverde dit op tijd in.
11. De grootmoeder van Daan bezocht vandaag het schooltoneelstuk.
24. De grootmoeder van Daan vroeg een gesprek aan om haar zorgen te bespreken.
30. Het viel vandaag op dat de grootmoeder van Daan hem aanmoedigde om te beginnen met zijn huiswerkopdracht.
34. Het viel vandaag op dat de grootmoeder van Daan de opdrachten van zijn huiswerk had doorgenomen.
- *12. Daan werd vandaag naar school gestuurd, terwijl hij duidelijk ziek was.
- *20. De temperatuur lag vandaag tegen het vriespunt en Daan droeg geen winterjas.
- *21. Daan kwam vandaag naar school met kapotte, vieze kleren en zijn haren leken ongewassen.
- *28. Daan kwam vandaag naar school zonder fruit/boterhammen.
- *32. Het schriftje dat Daan elke dag thuis moet laten tekenen, is al heel de week ongetekend teruggekomen.

Academische competentie subschaal

13. Daan werkte vandaag aan zijn huiswerk tijdens zijn vrije tijd.
22. Daan voltooide vandaag een schrijfoopdracht in een keurig handschrift.
31. Daan wist vandaag het juiste antwoord op een vraag, toen die aan hem gesteld werd tijdens de taalles.
33. Daan voltooide vandaag binnen de tijd al zijn werk voor de les wetenschap & techniek*
- * dit kan anders heten op de school waar u lesgeeft
36. Daan spelde vandaag alle woorden juist in zijn dictee.
- *6. Daan lette vandaag niet op in de les.
- *7. Daan was vandaag vergeten zijn huiswerk te maken voor de rekenles.
- *14. De schrijfoopdracht die Daan vandaag inleverde, bevatte veel grammaticafouten.
- *15. Daan had vandaag veel vragen fout bij de rekentoets.

*27. Daan stak vandaag een aantal keer zijn hand op zonder dat hij een antwoord klaar had en antwoordde onjuist.

Sociale competentie subschaal

3. Daan was vandaag bereid zijn boterhammen te delen met een klasgenoot die zijn lunch was vergeten.

9. Daan speelde vandaag leuk met klasgenoten tijdens de pauze

10. Daan werd vandaag gekozen als leider van zijn groepje.

37. Daan troostte vandaag een klasgenootje dat verdrietig was.

38. Daan ging vandaag samen met een vriendje naar huis, om bij hem thuis te spelen.

*1. Daan verstoorde vandaag activiteiten in de klas, doordat hij praatte terwijl dat niet mocht.

*4. Daan zei vandaag iets onbeleefds en respectloos tegen een klasgenoot.

*17. Daan roddelde vandaag over een klasgenoot.

*39. Daan kon vandaag niemand vinden om mee aan een project te werken.

*betekent dat dit item omgekeerd is gescoord